

ZAGREB

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti

Kandidatkinja: MAGDALENA SKOBLAR

Mentor: dr. sc. Nikola Jakšić, red. prof. na Odsjeku za povijest umjetnosti
Filozofskog fakulteta u Zadru

Naslov magistarskog rada: UMJETNOST KASNE ANTIKE I RANOG SREDNJEG VIJEKA
NA OTOKU PAGU

Povjerenstvo za obranu magistarskog rada:

1. dr. sc. Miljenko Jurković, red. prof. (predsjednik)
2. dr. sc. Nikola Jakšić, red. prof.
3. dr. sc. Predrag Marković, docent

Datum obrane magistarskog rada: 4. travnja 2006.

SAŽETAK

U magistarskom radu razmatra se kasnoantičko i ranosrednjovjekovno razdoblje na otoku Pagu u svjetlu umjetničke produkcije. Kasnoantičko razdoblje od 4. do 7. stoljeća na otoku Pagu nedovoljno je istraženo i objavljeno. Dodatnu zbrku u proučavanje kasnoantičkih spomenika na otoku unio je problem topografije i toponimije na njegovu sjevernom dijelu. Antičko naselje Cissa nije arheološki istraženo, a osim toga danas nije ni naseljeno. S druge strane, nije sasvim poznato kako se u antici nazivala današnja Novalja, u kojoj je pronađeno najviše ranokršćanskih spomenika na cijelom otoku.

Kasnoantičko razdoblje zastupljeno je velikim ranokršćanskim crkvama u Novalji - bazilici *intra muros* i cemeterijalnim crkvama na Jazu i Gaju, u kojima su pronađeni ulomci liturgijske opreme i tragovi mozaičkog poda. Kod bazilike *intra muros* pronađen je i *loculus* s tri relikvijara iz 4. i 5. stoljeća. Iako je crkva na Jazu objavljena u dva navrata, dobro je poznato da su tlocrti netočni, a prilikom posjeta terenu opazila sam da je moguće crkve izmjeriti te sam dala izraditi i novi tlocrt. Na južnom dijelu otoka utvrđene su male jednobrodne ranokršćanske crkve u Vlašićima i Poveljani. Od fortifikacijske arhitekture Justinijanova doba na Pagu su prepoznate utvrde na Sv. Jurju kod Caske, na poluotoku Svetojanj i na Sv. Jurju kod Paga. Toponimi kao što su Košljun, Straško i Stražica upućuju da je kasnoantičkih utvrda bilo još.

Iz oskudnih ranosrednjovjekovnih izvora doznaje se da je u to vrijeme postojalo naselje koje se naziva Kissa ili Kessa, a koje je očito naslijedilo antički naziv Cissa. To naselje zasad još nije ubicirano. Međutim, nalazi ranosrednjovjekovne skulpture pronađeni su jedino u Novalji i na obližnjem brdu Sv. Jurja kod Caske. Ta skulptura, okupljena u zbirci Stomorica u Novalji, pokazuje neke zanimljive karakteristike a zasad je još velikim dijelom nepoznata javnosti. Ulomci pet zabata oltarnih ograda i brojni ulomci epigrafskih arhitrava svjedoče o postojanju više ranosrednjovjekovnih crkava. Primjer timpana koji je vjerojatno pripadao nadvratniku i ulomci ciborija kvadratne osnove izdvajaju se iz lokalnih okvira i svrstavaju u red značajnijih spomenika ranosrednjovjekovne skulpture. Ulomci ciborija nalaze se podijeljeni između Arheološkog muzeja u Zadru i novaljske zbirke Stomorica a najveći ulomak ugrađen je kao spolij u jednu novaljsku kuću. Na temelju katalogiziranih ulomaka iz Stomorice i objavljenih fotografija nestalih ulomaka uspjelo mi je rekonstruirati ciborij koji sam datirala u 9. stoljeće.

Brojnost ranosrednjovjekovne skulpture ne prati istovremena arhitektura. Za apsidu današnje kapele na novaljskom groblju u Jazu navodi se da je ranosrednjovjekovna a isto se pretpostavlja i za trag apside pronađene iznad ranokršćanske bazilike *intra muros* u Novalji. Te pretpostavke zasad je nemoguće dokazati. Jedina ranosrednjovjekovna crkva na otoku nalazi se uz bizantsku utvrdu iznad grada Paga a posvećena je Sv. Jurju. Osim nje ranosrednjovjekovnu adaptaciju doživjele su ranokršćanske crkve u Vlašićima i Poveljani. Sve tri crkve nalaze se na južnom dijelu otoka.

Razmatranje umjetničke produkcije od 4. do 10. stoljeća na otoku Pagu pokazalo je da je otok stalno bio naseljen i da je bio podijeljen na dva dijela: sjeverni dio otoka, oko Novalje, bio je razvijeniji i usko povezan s otokom Rabom, dok južni dio otoka do 12. stoljeća nije imao neko značajnije naselje a gravitirao je Zadru. Umjetnički utjecaji na otoku Pagu zato i jesu dvojaki - jedni dolaze iz Kvarnera i Istre, a drugi iz Zadra.